

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

књ. LXXII, св. 3–4

ISSN 0350–185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
и
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

књ. LXXII, св. 3–4

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горићан-Премк, др Рајна Драгићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина Ј. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пипер, др Слободан Реметић, др Живојин Сјанојчић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анађолиј Турилов,
др Викџор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2016

Међународни научни симпозијум *Словенска
терминологија данас* и седница Терминолошке
комисије Међународног комитета слависта

Београд, САНУ, 11–13. мај 2016. године

1. Српска академија наука и уметности у години обележавања 175-годишњице оснивања свога претече – Друштва српске словесности, и њен Институт за српски језик, уз учешће Академије наука и уметности Републике Српске и Матице српске, били су организатори Међународног научног симпозијума *Словенска терминологија данас*. Симпозијум је одржан од 11. до 13. маја 2016. године, а у оквиру њега, првога дана, и редовна седница Терминолошке комисије Међународног комитета слависта. Одржавање овог симпозијума и састанка Комисије прихваћено је на предлог В. Јовановића, члана ове комисије, који је именован за председника Организационог одбора симпозијума. Одбор су чинили: П. Пипер, редовни члан САНУ, С. Реметић, редовни члан АНУРС, проф. др С. Танасић, проф. др С. Милорадовић, проф. др М. Пижурица, проф. др Р. Драгићевић, доц. др И. Бјелаковић, др В. Љ. Ивашченко и к. ф. н. В. К. Шчербин. Организациони одбор је у рад скупа уврстио 81 реферат, а од тога је на скупу изложено 59. Учесници су били из 11 земаља: Србије, Републике Српске (Босна и Херцеговина), Хрватске, Словеније, Пољске, Чешке, Словачке, Русије, Белорусије, Украјине и Сједињених Америчких Држава.

1.1. Првог дана симпозијума, у среду, 11. маја, у преподневним сатима у Институту за српски језик САНУ, одржан је састанак чланова Терминолошке комисије при Међународном комитету слависта, чији је председник Љ. В. Ивашченко. На састанку Комисије, међу тачкама програма, разговарано је о динамици рада на изрази

колективне монографије *Словенска терминологија крајем 20. и почетком 21. века* и изради библиографије радова из термилошке лингвистичке проблематике за поменути период.

1.2. Отварање симпозијума у Свечаној сали Палате САНУ уследило је у 16.00 часова, када су се присутним колегама и гостима обратили: др В. Јовановић, председник Организационог одбора, академик Љ. Максимовић, потпредседник САНУ за друштвене науке САНУ, академик С. Реметић, секретар Одјељења за књижевност и умјетност АНУРС, академик П. Пипер, секретар Одељења језика и књижевности САНУ, др М. Матицки у име Матице српске, проф. др С. Танасић, директор Института, проф. др Љ. Бајић, потпредседник Међународног комитета слависта, и др В. Љ. Ивашченко, председник Термилошке комисије. Након поздравних речи, уследио је радни део, тога дана кроз пленум, а наредна два дана кроз две паралелне секције (укупно дванаест блокова).

1.3. Пленарној седници председавали су др В. Љ. Ивашченко, академик П. Пипер и проф. др С. Танасић, а изложено је свих седам предвиђених реферата. Први реферат саопштила је В. Љ. Ивашченко (Кијев), председник Термилошке комисије МКС-а. Рефератом под насловом „Сучасне слов’јанске терминологија: проблематика и перспективи развоја“ оцртан је не само развој терминологије у словенском свету већ и задаци и перспективе развоја ове дисциплине. Тежња за систематизацијом словенске терминологије при преводу покренула је 1960. године пројекат израде речника словенске лингвистичке терминологије, а под окриљем Међународне термилошке комисије, за чије је оснивање иницијатива потекла у Београду 1955. године. Истичући неопходност и хитност развоја теоријске основе, Ивашченко је издвојила пет проблема: 1) превод терминологије на словенске језике; 2) теорија и пракса израде међусловенских специјалних речника; словенска терминологија и израда електронске базе; 3) дијалекатска, историјска, компаративна и контрастивна терминологија; 4) когнитивна терминологија; 5) историографија термилошке мисли и термилошких приступа и школа у различитим словенским земљама. С. В. Грињев (Москва–Белосток) у свом реферату „Антропологистика как современное развитие терминоведения“ указао је на нагли развој терминологије последњих деценија, на шта су утицали распрострањеност и брз раст стручне терминологије у свим националним језицима; те на економски и политички значај за развој науке и за интелектуални развој нације. Од 1980. године су почеле да се појављују поддисциплине: упоредна,

историјска, типолошка, когнитивна терминологија, антропологистика. Последња наука омогућава да се сагледа степен еволуције људског знања и културе на основу свог одраза у одговарајућој стручној терминологији. У раду „Terminološko svetovanje: izkušnje in perspektive“ М. Жагар Карер (Љубљана) најпре је представила, на примеру портала *Terminologišče*, који је активан од 2013. године, могући принцип функционисања онлајн терминолошког саветовалишта. Потом је указала на различите врсте питања корисника (стручњака из различитих области, преводилаца, лектора и сл.) и принципа нормирања терминологије којих се лингвисти сарадници морају придржавати како би пружили адекватне одговоре. Рад „Отраслевая лексикография Беларуси“ В. К. Шчербина (Минск) био је посвећен стручној лексикографији, што обухвата теорију и праксу састављања стручних речника и регистара различитих врста, као и издавање терминолошких речника и стандарда, стручних енциклопедија, дескриптора, класификатора, вишејезичних и разне врсте других информатора за професије и сл. Питање термина у процесу глобалне стандардизације географских назива разматрано је у раду Е. Волнич Павловске (Варшава) „Nazwy geograficzne i terminy w świetle globalnych procesów standaryzacyjnych“. Рад је заснован на делатности Групе експерата Уједињених нација за питања географских назива (United Nations Group of Experts on Geographical Names), која сматра да оваква стандардизација представља важан елемент успешне комуникације на целом свету. Радом „Терминологија као дескриптивна или прескриптивна знаност – стање у Хрватској“ М. Михаљевић (Загреб) показала је на примерима из два хрватска терминолошка речника да су ови приступи у терминологији, у ствари, међусобно повезани и комплементарни. Реферат Р. Драгићевић „Детерминологизација као процес богаћења општег лексичког фонда“ допринео је осветљавању процеса детерминологизације тиме што се утврђују разлози његове појаве и анализирају његове фазе.

2.1. Прва секција у четвртак, 12. маја, у свом првом блоку, којем је председавао М. Ковачевић, имала је пет реферата, углавном посвећених лингвистичкој терминологији. Правописним терминима био је посвећен рад В. Брборића (Београд) „Српска правописна терминологија данас – у настави и науци“. Осим што је указао на неуједначеност, аутор је представио списак основних правописних термина, као и препоруке за будућа испитивања и правце уједначавања термина из ове области. Циљ рада М. Ковачевића (Београд) „О термину *субјект* у србистици“ био је да се покаже историјат и упо-

треба термина *субјекат* у окриљу различитих теорија, са посебним освртом на вредност терминолошке синтагме *логички или семантички субјекат*. Концепцију, улогу и могућност дораде *Речника словенске лингвистичке терминологије*, као и стање у српској терминологији у односу на словенски свет, представио је В. Јовановић (Београд) у раду „Српска лингвистичка терминологија у *Речнику словенске лингвистичке терминологије* (Slovník slovanské lingvistické terminologie / Словарь славянской лингвистической терминологии / Dictionary of Slavonic Linguistic Terminology I–II, Praha, 1977–1979)“. Два реферата у овој групи бавила су се ономастичким терминима. Најпре је М. Харвалик (Праг) радом „Slovanská onomastická terminologie v mezinárodním kontextu“ указао на неуједначеност актуелне ономастичке терминологије и потребу за тешњом међународном сарадњом, са освртом на активности Међународног савета за ономастику (International Council of Onomastic Sciences). Потом је И. Валентова (Братислава) у раду „Slovenská onomastická terminológia“ реферисала о развоју, карактеристикама и проблемима словачке ономастичке терминологије, износећи активности пројекта Словачке ономастичке комисије при Институту за лингвистику „Људевит Штур“ и планове издавања кодификацијског приручника словачке ономастичке терминологије.

2.2. У наредном блоку прве секције, под руководством Т. Фајфар, изложено је још шест реферата, а прва четири била су посвећена лингвистичкој терминологији. На различите вредности српских и руских дериватолошких термина указао је Д. Тешановић (Бањалука) у реферату „Термини централних и периферних суфикса у дериватологији“. Рефератом С. Ђуровић (Крагујевац) „О основним појмовима морфематике српског језика“ начињен је покушај систематизације термина и појмова из области морфематике с циљем да се појмови, као *морфема*, *аломорф*, *нулта морфема*, *наставак*, *корен*, *основа*, *афикс*, *префикс*, *инфикс*, *суфикс* и сл. прецизно дефинишу и разграниче. Са истим циљем – систематизацијом и разграничењем термина и појмова везаних за област аспектологије у србистици – реферисала је и М. Спасојевић (Београд) у раду „Појмовно-терминолошки апарат при проучавању глаголског вида и сродних појава у науци о српском језику у светлу аспектолошких приступа“. Значајан прилог фразеолошкој терминологији у српском језику представљало је излагање Н. Вуловић (Београд) „Употреба основних фразеолошких термина у српској лингвистици“. О проблемима уплива позајмљеница из енглеског језика из области информатике,

маркетинга, менаџмента, екологије, комуникологије и сл. у савремени хрватски и могућностима и потребама њихове замене у контексту хрватске језичке политике говорила је Л. Худечек (Загреб) у реферату „Англизми у хрватском називљу“. У раду Т. Фајфар (Шкофја Лока) „Jezikovnokulturna ustreznost kot terminološko načelo“ разматрано је начело адекватности у односу према начелима устаљености и економичности терминолошких јединица и афирмисан принцип по коме, када постоје и домаћи и страни термин, предност треба дати домаћем.

2.3. Поподневни рад прве секције у делу којем је председавала И. Бјелаковић донео је пет реферата са дијахроним тематиком. А. Милановић (Београд) у свом раду „Развој терминолошке мисли у 19. веку: допринос Лазе Костића“ најпре је издвојио Костићеве теоријске погледе на српску правну терминологију, а потом кованице којима је Костић попуњавао празнине у терминосистему. У реферату „К етимологији псл. **korčunъ* (опыт семантической реконструкции термина)“ А. В. Иваненка (Кијев) реконструисана је етимологија прасловенског **korčunъ* и његових континуаната на јужнословенском и источнословенском језичком простору. В. Савић (Београд) у саопштењу „Српски називи за документа у средњем веку – према самим документима“ пратио је називе за документа и њихове делове и утврдио контекст њиховог јављања, семантику, етимологију и функционалностилски аспект њиховог коришћења. У раду „Синонимија у терминологији код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и астрономија)“ И. Бјелаковић (Нови Сад) анализирала је заступљеност синонима међу терминима из наведених области забележених у периоду од 1783. до 1867. године. У реферату „О хомонимији у фитонимији (2): *каћун* 'colchicum spp, crocus spp, gymnadenia nigra, orchis spp'“ М. Калезић (Београд) разматрала је однос хиперонимског ботаничког назива *каћун* и назива који се у традиционалној ботаничкој номенклатури јављају као денотати десигната-хиперонима *каћун*.

2.4. У наредном поподневном блоку прве секције, којој је председавала Б. Загорска, саопштена су три реферата. Терминологијом из области школства и методике наставе, тј. њеним развојем бавила се М. Јањић (Ниш) у реферату „Школска терминологија у дијахроничкој перспективи“. Терминолошкој лексикографији био је посвећен реферат Д. Шипке (Аризона) „Двојезична терминографија исламских термина“, у коме је пренео своја искуства на изради двојезичног речника *Dictionary of Bosnian Islamic Terms* (2013). Питањима

терминологије у дипломатском дискурсу, употреби и стандардизацији термина у овој области, којој недостају лексикографски приручници, на примерима пољског и чешког, пажњу је посветила Б. Загорска (Варшава) у реферату „Вопросы упорядочения и лексикографического описания письменного дипломатического дискурса“.

3.1. Преподневни рад друге секције, тј. њен први блок, који је водио М. Дешић, започео је његовим излагањем „Специјална лексика и полисемија“, у коме је разматрао полисемантичност специјалне лексике, као и процесе терминологизације, детерминологизације и ретерминологизације. Поредећи текстове из области медицине на пољском и енглеском језику, М. Горнич (Варшава) у реферату „Czy naukowcy z krajów słowiańskich lubia terminy metaforyczne?“ показао је да су термини-метафоре веома заступљени у терминологији на енглеском језику, док се у пољском они много ређе користе, а осврнуо се и на стање у другим словенским језицима. Проблемима везаним за превођење медицинске терминологије, а у контексту развоја медицине на Западу, пажњу је посветила С. Мићић Кандијаш (Београд) у раду „Лексиколошки и лексикографски аспекти превођења енглеских медицинских израза на српски“.

3.2. У наставку ове секције, којој је у другом блоку председавао С. Д. Шелов, представљено је шест реферата. Терминолошкој лексикографији био је посвећен управо рад С. Д. Шелова (Москва) „Об одном новом типе терминологических словарей и справочников“, у коме је дат преглед нових руских терминолошких речника и регистара, који садрже специјалну лексику различитих и не нужно повезаних области, активности и професија, карактеристика и проблема израде ових публикација. Проблемима речничког описа терминолошке лексике у двојезичном речнику (проналажење домаћих еквивалентних термина, вишезначност термина, дублетни термини и сл.) бавила се М. Ђинђић (Београд) у раду „Обрада лингвистичких и граматичких термина у двојезичном описном речнику (на примеру *Новог џурско-српског речника*)“. У раду „Проблемы многоязычной терминографии“ Ј. Марчук (Москва) указао је на неколико основних проблема вишејезичне терминографије: проблеми одређивања граница одређене области (лингвистике, географије и сл.), проблеми проналажења одговарајућих међујезичких еквивалената и њихов избор. Резултате контрастивног истраживања правне терминологије у украјинском и чешком језику представила је О. Чмеликова (Брно) у реферату „Субстантивовані прикметники в українській і чеській юридичній термінології“. О пројекту Словачке терминолошке

базе и раду Ј. Хорецког у области терминологије говорила је Ј. Левицка (Братислава) у раду насловљеном „Slovenská terminologická databáza a terminologická práca Jána Horeckého“. Коаутори М. Братанић, А. Острошки Анић и С. Руђаић (Загреб) у раду „Од базе до портала – развој националне термилошке инфраструктуре“ представили су хрватску термилошку базу *Сџруна*, као и Хрватски термилошки портал.

3.3. Поподневни рад друге секције, у првом блоку, који је водила Р. Стијовић, настављен је рефератом М. Лончар и С. Руђаића (Загреб) „Анализа корисничке употребе базе хрватскога струковног називља *Сџруна* и Хрватског термилошког портала“. Такође у коауторском реферату Р. Стијовић, О. Сабо и Р. Станковић (Београд) „Речник САНУ као база термилошких речника (на примеру речника кулинарства)“ представљено је како се може екстраховати кулинарска лексика која у Речнику САНУ није обележена квалификаторима, те како овај речник може послужити као база за израду различитих термилошких речника. Предмет излагања „Способы терминообразования русских нозологических терминов“ О. М. Рилкине (Самара) била је анализа термина за именовање болести.

3.4. У последњем блоку друге секције, коју је водио К. Ј. Авербух, представљено је пет реферата. У раду „Формирование теории языка для специальных целей (ЯСЦ)“ Е. А. Сорокина (Москва) бавила се специјалним (стручним) језиком у контексту националног језика, његовом структуром и значајем његове улоге у стручној комуникацији. Семиотички приступ изучавању термина представио је К. Ј. Авербух (Москва) у раду „Теория термина: семиотический подход“. У излагању „Wykorzystanie terminologii językoznawstwa slawistycznego w systemie informacyjno-wyszukiawczym iSybislaw“ З. Рудник Карватове и П. Ковалског (Варшава) представљен је информационо-претраживачки систем iSybislaw и примери коришћења терминологије. Когнитивни приступ терминологији заступљен је у раду В. Ф. Новодранове (Москва) „Когнитивное моделирование терминосистем предметной области знания“, у коме се на примерима медицинске терминологије показало коришћење метода као што су концептуална и категоријална анализа, метод формирања концептосфере дате научне области, метод анализе фрејмова итд. Ј. В. Ришкина (Москва) у свом реферату „Терминология и фразеология: точки пресечения“ указала је на извесне сличности терминологије и фразеологије, као што су идиоматичност и двосмисленост значења и конотације која се среће код неких термина, затим на преузимање

фразеолошких јединица и њихову терминологизацију (*шројански коњ*), и обрнуто – фразеологизирање неких термина.

4.1. У петак, 13. маја, у првом блоку прве секције изложена су четири реферата, а председавала је Ј. П. Љубецка. На материјалу руских фитонима М. Н. Лазарева (Перм) у реферату „О соотношении интернационального и национального в научных названиях растений (на материале русского языка)“ анализирила је однос интернационалних и домаћих елемената у овој групи назива, истичући да називи за биљке у великој мери одражавају културне концепте и слику света носилаца једног језика. Коаутори В. Љ. Ивашченко и Л. Олеговна (Кијев) у раду „Термін *олія* як український відповідник російського терміна *растительное масло*“ истраживачку пажњу су усмериле на однос ових термина и указале на неоправдано коришћење придева *биљни* (из руске конструкције *растительное масло*) уз термин *уље* када га не конкретизује. Кулинарској лексици посвећен је био реферат Д. Радовановић (Београд – Косовска Митровица) „Од Вукове трпезе из његовог *Рјечника* до Матичиног једнотомника“, која, полазећи од Вуковог времена, поставља питање избора и уврштавање јединица из овог лексичког слоја у једнотомни речник стандардног језика. Специјалном лексиком бавила се и Ј. П. Љубецка и раду „Специјална лексика як аб’ект даследавання беларускіх лінгвістаў у перыяд 90-х гадоў XX стагоддзя“, али са становишта њеног одређења и праваца посматрања у белоруској лингвистици на крају 20. века.

4.2. У следећем блоку прве секције, који је водила Т. В. Рошкова, изложена су још четири реферата. На материјалу лирских народних песама из прве Вукове збирке *Српских народних пјесама*, И. Лазић Коњик (Београд) у реферату „Лексика традиционалне културе према тематским пољима“ представила је ову лексику по семантичким пољима, као човек и делови тела, родбински односи, одевање, кућа и предмети у кући итд. Попису и класификацији географске номенклатуре у једном народном говору био је посвећен реферат М. Петровић Савић (Београд) „Из географске терминологије Јадра“. Именовањем, тј. мотивацијом назива воћака бавио се Н. Јошић (Београд) у раду „Народни називи воћака код Срба и њихово тематско раслојавање“. На основуведеног истраживања изложеног у раду „Статус и типологизација глагола в медицинској терминологији“ Т. В. Рошкова (Самара) издвојила је следећих пет група глагола у медицинском терминосистему: 1. глаголи-термини, 2. глаголи-професионализми, 3. општемедицински глаголи, 4. општенаучни глаголи и 5. општеупотребни глаголи.

4.3. Завршни блок прве секције, са три референта, водио је В. В. Дубичински (Варшава–Харков). У свом реферату „Термінографічні проекти харківських лексикографів“ он је изнео концепцију израде термилошких речника на Националном техничком универзитету „Харковски политехнички институт“ и представио структуру речничких чланака разних терминографских издања Харковског лексикографског друштва. М. Малахович (Варшава) у раду „Prace dyplomowe z dziedziny terminologii i terminografii powstałe w Instytucie Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej Uniwersytetu Warszawskiego w latach 2010–2015“ представила је правце и приступе проучавања терминологији на основу дипломских радова из области терминологије и терминографије насталих у Институту за специјалистичку и интеркултурну комуникацију Варшавског универзитета. У раду М. Јемец Томазин (Љубљана) „*Terminologiče in Fran – dve mesti za dve vrsti uporabnikov*“ представљена је пракса словеначког практичног рада на терминологији, али и језичком саветовању уопште, јер су на порталу *Фран* доступна и друга лексикографска остварења Института за словеначки језик.

5. Друга секција трећег дана скупа објединила је оба блока, а водила ју је Г. Штасни. У реферату „Грецизми у српском географском терминосистему“ М. Ајдановић (Нови Сад), на основу речника географских термина Н. Мاستило, изнео је систематизацију термина грчке провенијенције из ове области. У раду „Комуникативно-прагматички аспект детерминологизације“ Б. Милосављевић (Београд) представљена је детерминологизована лексика из области филозофије и логике употребљена у свакодневном говору (*мишљење, њојам, логика* итд.). У наставку је Г. Штасни (Нови Сад) изложила своје истраживање терминологије једне научне области – „Термини у домену нанотехнологије“, са посебним освртом на проблем адаптације и правописног нормирања ових термина у српском језику. Р. Левушкина (Београд) радом „Лексеме из општег лексичког фонда као термини у сфери православне духовности“ дала је допринос осветљавању процеса терминологизације општеупотребних лексема попут *зао, лик, час, ојџац, љавило, служба* и сл. у оквиру религијског дискурса. Реферат „Рад на српској слободнозидарској терминологији“ Ђ. Оташевића (Београд) представљао је прилог попуњавању лингвистичких истраживања на ову тему, пошто нема ни лексикографских приручника, осим два преведена речника на српски (Л. Троизија, 1998. и Д. Лигуа, 2001). У поподневним сатима уследило је затварање симпозијума, који је изазвао велико интересовање домаће научне јавности.

6. Допринос овог симпозијума, иза кога се очекује публикавање зборника, био је вишеструк. Осим за лингвистику, овај научни састанак ће имати значаја и за разне друге стручне области којима су били посвећени поједини реферати (медицина, дипломатија, право итд.). То је била прилика да колеге из словенског света размене резултате свога истраживања, да представе домете термилошке науке у својим срединама, програме и задатке њеног развоја, теоријске и методолошке приступе проучавању термилошког слоја лексике.

*Марина Спасојевић**

Институт за српски језик САНУ

* marina.spasojevic@isj.sanu.ac.rs